

Зеновій ФЕДУНКІВ

ПРОСВІТЯНСЬКИЙ РУХ НА РОГАТИНЩИНІ

Окреслено заснування та діяльність філії Товариства “Просвіта” у Рогатині з 1891 по 30-ті рр. ХХ ст. Також охарактеризовано заснування та форми роботи просвітніх читалень в повіті.

Ключові слова: “Просвіта”, філія Товариства в Рогатині, читальні в Рогатинському повіті.

У період діяльності Товариства “Просвіта” Рогатинщина становила сталу територіально-адміністративну одиницю. В часи австрійської та польської окупацій вона охоплювала сучасні Рогатинський і північну частину (до ріки Дністер) Галицького районів Івано-Франківської області. Протягом 1880–1939 рр. на Рогатинщині налічувалося понад сто населених пунктів. У 1891 р. у повітовому місті Рогатині було засновано філію, яка сприяла організації читалень “Просвіти” у різних куточках повіту. Вже через рік на Рогатинщині нараховувалося близько 15 читалень. Засновані у 1894 р. жовчівська та бурштинська читальні стали ще двома опорними пунктами для організації читалень.

Активніше відбувався процес створення читалень у західній частині повіту. Більшість читалень виникла тут до 1900 р.: Загір’я (1893), Різдяни (1894), Колоколин (1895), Залужжя (1895), Дегова (1896), Васючин (1897), Чагрів (1897), Чернів (1898), Черче (1898), Підмихайлівці (1898) і т.д. У східній частині повіту більшість читалень виникла після 1900 р.: Чесники (1901), Желибори (1901), Стратин (1903), Коростовичі (1904), Бовшів (1907), Дитятин (1909), Пуків (1912) і т.д.

Ініціаторами заснування читалень були в основному греко-католицькі священники. Так, до створення Рогатинської філії та читалень найбільше спричинилися парохі: о. Павло Кудрик (м. Рогатин), о. Омелян Ваньо (с. Залужжя), о. Лев Залужний (м. Рогатин), о. Теофіль Теліховський (м. Бурштин), о. Степан Городецький (Вербилівці), о. Дмитро Розлуцький (с. Жовчів), о. Омелян Рудницький (с. Конюшки).

До Першої світової війни просвітницька робота в сільських читальнях велася жвавіше, ніж у містечках, де просвітянський рух гальмувався з певних причин. У населених пунктах, що мали статус містечок (Більшівці, Бурштин, Букачівці, Княгиничі, Кукільники, Підгороддя, Підкамінь, Стратин-Місто, Фирлеїв), значний вплив на громадське життя яких мало москвофільство, польські та єврейські товариства.

У роки Першої світової війни діяльність читалень “Просвіти” припинилася. Лише в 1917 р. поодинокі читальні відновили свою роботу, головним напрямком якої в післявоєнний період був аматорський театр. Постановка протиурядових п’єс призвела в 1923 р. до повної заборони діяльності філії повітового центру. Проте члени Виділу філії продовжили роботу під вивіскою “Рідної Школи”.

З середини 20-х рр. ускладнилася ситуація у Рогатинській і Бурштинській філіях “Просвіти”, коли провід захопили представники ліберальних і радикальних політичних партій, що розходились у баченні майбутнього України. Протистояння забирало більшу частину часу та сил, що негативно впливало на діяльність сільських читалень. З 1925 р. кількість читалень невпинно зростала, але відносини з філіями залишалися дуже напруженими, в результаті чого 1928 р. бурштинська читальня разом з вісьмома читальнями сусідніх сіл перейшли під юрисдикцію Рогатинської філії.

Формами діяльності “Просвіти” на Рогатинщині в 30-х рр. були: організація курсів ліквідації неграмотності, проведення просвітніх осінньо-зимових тематичних курсів, заснування по селах економічних, просвітницьких і молодіжних товариств, поповнення фондів бібліотек, читалень.

У кінці 30-х рр. політичні непорозуміння в Рогатинській філії “Просвіти” стали причиною заборони матірним товариством у Львові діяльності філії.

У той же час по сільських читальнях “Просвіти” створювалася “Молода просвіта”, головним завданням якої стала підготовка молоді до політичної та збройної боротьби за незалежність України. Товариство “Просвіта” розширює свої зв’язки з ОУН. Саме з цієї причини Рогатинське староство закрило читальні “Просвіти” (у Бовшеві, Жовчеві та ін.).

Отже, діяльність “Просвіти” на Рогатинщині не може оцінюватися однозначно. Негативно впливали на її роботу внутрішньо-політичні конфлікти, особисті амбіції провідників правого та лівого крила національно-визвольного руху. Однак, незважаючи на це, Товариство “Просвіта” здійснило значну роботу, заснувавши низку економічних, освітніх, молодіжних українських товариств та організацій, які виборювали самостійність України.

Zenovii Fedunkiv. “Prosvita” movement in Rohatyn region

The author outlines the establishing and activities of the branch of “Prosvita” in Rohatyn from 1891 till the 1930s. He characterizes origins and forms of work of reading clubs of “Prosvita” in the district.

Key words: “Prosvita”, branch of the society in Rohatyn, reading clubs in Rohatyn district.